

อัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมบ้านชมพู่เหนือ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลกกับการประยุกต์เป็น
ผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
The Cultural Identity of Ban Chompoo Nuea Arts and Crafts Noen Maprang
District Phitsanulok Province with the Application of Local Products to Increase
Economic Value and Cultural Tourism

สุชาดา เจียพงษ์¹ | Suchada Jiaphong¹, สุกัญญาโสภิ ใจกล้า² | Sukunyasopee Chaiklam²,
ปฐมพงษ์ สุขเล็ก³ | Phathompong Suklek³, เมศิณี ภัทรมูธา⁴ | Mesinee Pataramutha⁴ และ
รัตนาดี ปาแปง⁵ | Ruttanawadee Papang⁵

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเภทอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมบ้านชมพู่เหนือ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก และเพื่อสังเคราะห์อัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมกับการประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ใช้วิธีการวิจัยแบบพรรณนา วิเคราะห์ เก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษาพบอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมบ้านชมพู่เหนือ 5 ด้าน ได้แก่ ผ้าทอ เครื่องจักสาน อาหารพื้นบ้าน ประเพณี-การเล่น และเรื่องเล่า ตำนาน วรรณกรรมพื้นบ้าน ส่วนผลการสังเคราะห์อัตลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรมกับการประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม พบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมทั้ง 5 ด้าน สามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมอัตลักษณ์ที่ 1 ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ แบ่งเป็น 2 ประเภท 1) ผ้าทอโบราณ คือ ผ้าซิ่น และ 2) ผ้าทอประยุกต์ คือ ลายหย้าปล้อง ลาย ศิลาวรรีพิกัธ อัตลักษณ์ที่ 2 ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน แบ่งได้เป็น 3 ประเภท 1) เครื่องมือสิกรรม ได้แก่ ฝักมิด (แปมหวาย), สุ่มไก่ 2) เครื่องมือจับปลา ได้แก่ สุ่มปลา/ สุ่มกบ, ไช, ลอบ 3) เครื่องใช้ภายในบ้าน ได้แก่ กะบาย, กะโหลกเล็ก/ กะโหลกใหญ่, กระจาด/ ตะแกง, กระดัง, กระบุง, ชะลอม อัตลักษณ์ที่ 3 ผลิตภัณฑ์อาหาร แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) อาหารคาว คือ ก๋วยเตี๋ยวโบราณ 2) อาหารหวาน คือ ขนมลั่นทม อัตลักษณ์ที่ 4 แหล่ง ท่องเที่ยวทางประเพณี-การเล่น ได้แก่ พิธีกรรมการขอฝนจากการเล่นนางด้ง และอัตลักษณ์ที่ 5 เรื่องเล่า

¹อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย/ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์/ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม/ E-mail: suchada.g@psru.ac.th

²อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย/ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์/ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม / E-mail: sukunyasopee.c@psru.ac.th

³อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย/ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์/ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม/ E-mail: phathompong.s@psru.ac.th

⁴อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย/ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์/ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม/ E-mail: mesinee.pat@psru.ac.th

⁵อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย/ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์/ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม/ E-mail: papang_555@psru.ac.th

*E-mail ผู้ส่งบทความ : suchada.g@psru.ac.th โทรศัพท์ 081-785-6247 รับเมื่อ วันที่ 4 กรกฎาคม 2566/

แก้ไขเมื่อ วันที่ 18 กันยายน พ.ศ.2566/ ตอบรับเมื่อ วันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2566/ เผยแพร่ 1 มกราคม พ.ศ.2567

ตำนาน 5 เรื่อง วรรณกรรมเพลงพื้นบ้าน ได้แก่ เพลงฉ่อย ทั้งหมดนี้ถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรม, ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, บ้านชมพูนุเอ

Abstract

This research article aims to analyze the identity of Ban Chomphu Nuea arts and culture in Noen Maprang District Phitsanulok Province and to synthesize cultural identity with application as a product and tourist attraction to increase economic value and cultural tourism. A descriptive and analytical research method was used by collecting data in the field through in-depth interviews and focus groups.

The results of the study revealed that Ban Chompoo Nuea arts and culture can be identified in 5 aspects, namely weaving, wickerwork, local food Tradition-play and Tales, legends, and folk literature. As for the results of the synthesis of arts and crafts identities and their application as local products and sources to add economic value and cultural tourism, it was found that all 5 aspects of cultural identity were as follows: 1. Woven fabric products can be divided into 2 types: 1) traditional woven fabrics, namely Pha Soo, and 2) applied woven fabrics, namely Ya Plong pattern, Silawareeraphiphat pattern. Identity 2 Wickerware products can be divided into 3 types: 1) Farming tools such as knife sheath (Pam Wai), chicken coop 2) Fishing tools such as fish coop/ frog coop, saw, lob 3) Household appliances such as ka Bai, small kaso/ large kaso, basket/ casket, basket, basket, chalom. Identity 3: Food products can be divided into 2 categories: 1) Savory food: ancient noodles 2) Sweet food: sweet lin maa dessert Identity 4: Traditional tourist attractions - games such as the ritual of asking for rain from playing Nang Dong. and the fifth identity, telling stories, legends, 5 stories, literature, folk songs, including Song Choi, all of which are important identities for cultural tourists and can add sustainable economic value to the community.

Keywords: Cultural Identity, Cultural Tourism, Ban Chompoo Nuea

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่นิยมโดยสื่อสารผ่านความละเอียดลึกซึ้งในมุมมองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นการเชื่อมโยงการพัฒนาประเทศในเชิงสังคมและเศรษฐกิจ โดยมองว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนับเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีจุดขายเฉพาะตนในการสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชนและประเทศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลายเป็นวิถีใหม่ของคนในยุคปัจจุบันเพื่อการแสวงหาความสุขความเพลิดเพลินซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเป็นกระแสนิยมในประเทศไทยมุ่งเน้นการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงลึก ชิตาวีร์ สุขคร (2562, น.6) ได้ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทย พบว่าการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีหลากหลายรูปแบบและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมคือรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษา เรียนรู้ หรือได้รับประสบการณ์กับวัฒนธรรมในวิธีต่าง ๆ โดยเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เช่น การเข้าร่วมกับประเพณีในท้องถิ่นหรือการอยู่ร่วมกับชุมชนที่ไปท่องเที่ยว ด้วยการผนวกองค์ประกอบหรือทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญโดดเด่นของชุมชน

ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลก ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองพิษณุโลกไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 65.8 กิโลเมตรวัดจากศาลากลางจังหวัดพิษณุโลกเป็นชุมชนโบราณที่ล้อมไปด้วยภูเขาหินปูนที่มีอายุกว่า 300 ล้านปี มีถ้ำอยู่มากมาย โดยพื้นที่อำเภอเนินมะปรางนี้เป็นพื้นที่ทางไกลผู้คนโอบล้อมด้วยภูเขา ต่อมาได้มีการอพยพย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชนจากอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก อำเภอด่านซ้าย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และกลุ่มชนในภาคอีสานเข้ามาตั้งรกรากบริเวณบ้านชมพู บ้านม่วง วังโพรง ไทรย้อย จากนั้นจึงขยายไปจนกว้างขวางเป็นกลายเป็นอำเภอเนินมะปรางในที่สุด ตำบลชมพูนี้มีหมู่บ้านทั้งหมด 15 หมู่บ้าน ตั้งอยู่บนที่ราบภูเขา 4 หมู่บ้าน และตั้งบนพื้นที่ราบเชิงเขา 11 หมู่บ้าน ตำบลชมพูเดิมเขียนว่า “ชมพู” ที่หมายถึง การชมพูเขา เนื่องจากพื้นที่โดยรอบของตำบลนี้เป็นภูเขาที่มีต้นไม้และป่าหนาแน่น อยู่ในเขตพื้นที่การปกครองของอำเภอวังทอง ก่อนจะแยกจากอำเภอวังทองมาขึ้นกับกิ่งอำเภอเนินมะปราง ในวันที่ 27 สิงหาคม 2519 ได้เปลี่ยนชื่อจาก “ชมพู” เป็น “ชมพู” ตามสำนักทะเบียนราษฎรที่ให้ความหมายว่าหมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตพื้นที่สีชมพู ในช่วงสถานการณ์ที่มีผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และเนื่องจากประชากรมีความหลากหลายชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาอยู่จากต่างที่ ทำให้มีการผสมกลมกลืนวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่าง ๆ กลายเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตำบลชมพูมาจนทุกวันนี้ อำเภอเนินมะปรางจึงกลายเป็นอำเภอที่เป็น “Amazing ไทยแลนด์” ที่ได้รับการบันทึกไว้ในเว็บไซต์สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เจียบสงบ และอากาศดี (“เนินมะปรางม/ 15 มิถุนายน 2566) ซึ่งนอกเหนือจากบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การพักผ่อนแล้ว บ้านชมพู อำเภอเนินมะปรางยังมีศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อย่างหลากหลายที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์รักษา และรวบรวมไว้เป็นข้อมูลเชิงวัฒนธรรม

คณะผู้วิจัยสนใจที่จะวิเคราะห์อัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมของตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อสังเคราะห์อัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมของบ้านชมพูกับการประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ประเภทอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมบ้านชมพูเหนือ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อสังเคราะห์อัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมกับการประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวิธีดำเนินการวิจัยแบบพรรณานาวิเคราะห์ (Descriptive Research) ดังต่อไปนี้

1. ขั้นเตรียมการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการเตรียมข้อมูลการวิจัยโดยศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรม และเตรียมการศึกษาข้อมูลชุมชนบ้านชมพูเหนือ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ออกแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จากการสำรวจพบว่าในตำบลชมพูเหนือ อำเภอเนินมะปราง มีศิลปวัฒนธรรมด้านใดบ้าง โดยเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้วิจัยจะออกภาคสนามเก็บข้อมูลกลุ่มละ 2 ครั้ง ดังนี้

2.1 เก็บข้อมูลครั้งที่ 1 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้เชี่ยวชาญและผู้นำชุมชน ทั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์สอบถาม โดยสัมภาษณ์ผู้รู้ข้อมูลทั้งหมด 16 คน โดยวิธีการติดต่อผู้ใหญ่บ้านและเข้าไปสัมภาษณ์รายบุคคลด้วยแบบสัมภาษณ์ (Structured Interview) กับชุมชนแต่ละกลุ่ม ทั้งนี้คัดเลือกผู้มีประสบการณ์ในชุมชน

2.2 เก็บข้อมูลครั้งที่ 2 ผู้วิจัยประชุมกลุ่มแบบมีส่วนร่วมทั้งนี้ประชุมสนทนากลุ่ม (Group Discussion) ทั้งนี้ซักถามในรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีโอกาสพูดคุยแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ และสรุปข้อมูลอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรม

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามและจากข้อมูลเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากข้อมูลภาคสนามจากการประชุมสนทนากลุ่ม (Group Discussion) และสรุปอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรม บ้านชมพูเหนือ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

4. ขั้นสรุปอภิปรายผล ผู้วิจัยสรุปอภิปรายผลเป็นรายงานวิจัย และเผยแพร่ในรูปแบบบทความวิจัย ตลอดจนเผยแพร่ในรูปแบบแผ่นข้อมูลให้กับชุมชนบ้านชมพูเหนือ สามารถนำข้อมูลอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไปประยุกต์ใช้ในการประกอบในบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางเศรษฐกิจและเป็นข้อมูลทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมบ้านชมพูเหนือ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลกกับการประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเภทอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมบ้านชมพูเหนือ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

และเพื่อสังเคราะห์อัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมกับการประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประเภทอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมบ้านชมพูเหนือ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

ผลการวิจัยพบประเภทอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมบ้านชมพูเหนือ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 5 ประเภทได้แก่ อัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมผ้าทอ เครื่องจักสาน อาหาร ประเพณี-การเล่น และเรื่องเล่าตำนาน และวรรณกรรมพื้นบ้าน ดังรายละเอียดข้อมูลอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมบ้านชมพูต่อไปนี้

1.1 ศิลปวัฒนธรรมประเภทผ้าทอบ้านชมพู

ผ้าเป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ที่มนุษย์จะต้องมีเพื่อใช้นุ่งห่มเพื่อให้ร่างกายอบอุ่น ตลอดจนเป็นเครื่องแสดงวัฒนธรรมของกลุ่มชน วัฒนธรรมการทอผ้าของไทยแฝงด้วยความหมายและความเชื่อจำนวนมาก การสังเกตสิ่งต่าง ๆ รอบตัวออกมาเป็นการทอผ้า การย้อมสี หรือการทอลวดลายต่าง ๆ ล้วนเป็นการบันทึกเรื่องราวร่องรอยของความเชื่อ ประเพณี มโนทัศน์ โลกทัศน์ของกลุ่มชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาความรู้ความสามารถของมนุษย์ ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าจึงมีความหมายและความเชื่อที่มีคุณค่ายิ่ง (สุชาติา เจียพงษ์, 2565: น.1) ภูมิปัญญาผ้าทอมือท้องถิ่นที่ได้สืบทอดจากบรรพบุรุษ สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ วิธีการทอและลวดลายผ้าทอในท้องถิ่นของจังหวัดพิษณุโลก มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีลวดลายผ้าทอที่คล้ายคลึงกับท้องถิ่นอื่นๆ เช่น ผ้าพื้น ผ้าฝ้ายมัดหมี่ ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าย่นไหม ผ้าย้อมสีธรรมชาติ เป็นต้น ลวดลายของผ้าทอส่วนใหญ่จะเป็นการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ โดยผู้หญิงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญทำหน้าที่หลักในการทอผ้าเก็บไว้ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้สอย และเครื่องใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา และพิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ เช่น การเกิด การบวช การแต่งงาน และการตาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการทอผ้าสำหรับไว้จำหน่ายเป็นรายได้ในครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าจะมีกี่บ้าน และกี่กระทก ส่วนวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้าก็จะเส้นฝ้าย เส้นไหม และด้ายสำเร็จรูป

วิถีชีวิตของชุมชนบ้านชมพูจากการเก็บข้อมูลพบว่าบ้านชมพูมีพื้นที่เป็นภูเขาและที่ราบเชิงเขา ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดงน้ำวังทองผ่องฉาย และเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ส่วนใหญ่เป็นแหล่งเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนาข้าว ไร่ข้าว มันสำปะหลัง สวนมะม่วง สวนยางพารา สวนลำไย สวนเงาะ ฯลฯ อาชีพอาชีพหลัก ทำนา ทำสวนผลไม้ อาชีพเสริมเลี้ยงสัตว์ ทอผ้า รับจ้าง

ศิลปวัฒนธรรมการทอผ้าบ้านชมพู อำเภอเนินมะปราง วัฒนธรรมการทอผ้าในท้องถิ่นของเครือข่ายกลุ่มทอผ้าจังหวัดพิษณุโลก ลวดลายของผ้าทอส่วนใหญ่จะเป็นการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษต่อกันมา โดยวัฒนธรรมไทยบ้านชมพู ผู้หญิงในครัวเรือนจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญทำหน้าที่หลักในการทอผ้าเก็บไว้ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้สอย และเครื่องใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา และพิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ เช่น การเกิด การบวช การแต่งงาน และการตาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการทอผ้าสำหรับไว้ขาย และการรับจ้างทอผ้าขายตามที่มีผู้สั่งซื้อเพื่อเสริมรายได้และเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนกระจายอยู่ทั่วไป เครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าจะมีกี่บ้าน และกี่กระทก วัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า ได้แก่ เส้นฝ้าย เส้นไหม และด้ายสำเร็จรูป ปัจจุบันมีกลุ่มทอผ้าอยู่ 2 หมู่บ้าน คือ บ้านซำร้าง และบ้านหนองหญ้าปล้อง พื้นเพดั้งเดิมของชาวบ้านที่นี่ยอพยพมาจากอีสาน เช่น อุบลราชธานี บุรีรัมย์ ขอนแก่น นครราชสีมาและเพชรบูรณ์ เป็นต้น ประเภทผ้าที่ทอ

มีผ้าไหมมัดหมี่ ลวดลายที่ทอ เช่น ลายนกต้นสน ลายสายสัมพันธ์ ลายดอกจำปี เป็นต้น ผ้าไหมพื้น ผ้าขาวม้า และผ้าหน้าหมอน เป็นต้น นอกจากกลุ่มทอผ้า 2 หมู่บ้านแล้วยังมีการทอผ้าตามบ้านเรือนทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะผู้หญิงที่สูงอายุในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นผู้ทอผ้าไว้ใช้เอง

1.2 ศิลปวัฒนธรรมประเภทเครื่องจักสาน

เครื่องจักสาน คือ เครื่องใช้ที่ทำด้วยไม้ไผ่หรือหวาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ซึ่งเป็นหนึ่งในงานหัตถกรรมที่มนุษยประดิษฐ์ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในด้านต่าง ๆ โดยสามารถจัดแบ่งตามหน้าที่ใช้สอยได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1. เครื่องมือกลสิกรรม เป็นหัตถกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อสนองประโยชน์ให้กับชาวนาและชาวสวนในชีวิตประจำวัน เช่น เหว ปุ้งกี๋ สุ่มครอบไก่ ตะกร้อสอยผลไม้ 2. เครื่องมือจับปลาสำหรับหาปลาในการเลี้ยงชีพ เช่น ข้อง ลอบ ไซ สุ่ม อีจู้ 3. เครื่องใช้ภายในบ้าน ซึ่งยังคงเป็นที่นิยมใช้กันทั่วไป เช่น ชะลอม ฝาชี พัด กระบุง กระจาด กระซอน กระดัง ตะกร้า 4. สิ่งของเบ็ดเตล็ด แยกออกตามลักษณะการใช้เป็น 5 กลุ่ม คือ เครื่องใช้ในการประกอบอาหาร เครื่องแต่งกาย เครื่องหมายสัญลักษณ์ เครื่องกีฬา และเครื่องเล่น (มานิช กงกะนันท์, 2566) จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลศิลปวัฒนธรรมประเภทเครื่องจักสานของหมู่ 3 ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง พบว่า มีการผลิตเครื่องจักสานที่สำคัญ 3 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องมือกลสิกรรม ได้แก่ ฝักมิด (แปมหวาย), สุ่มไก่
2. เครื่องมือจับปลา ได้แก่ สุ่มปลา/ สุ่มกบ, ไซ, ลอบ
3. เครื่องใช้ภายในบ้าน ได้แก่ กระบาย, กระโหะเล็ก/ กระโหะใหญ่, กระจาด/ตะแกง, กระดัง, กระบุง, ชะลอม

โดยเครื่องมือเครื่องใช้แต่ละชนิดประดิษฐ์จากไม้ไผ่ ยกเว้นฝักมิดหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า แปมหวาย ซึ่งใช้หวายแฉกเป็นวัสดุหลัก เนื่องจากมีหวายแฉกมีคุณสมบัติที่คงทนต่อการใช้งาน นายเวช คำดวงตา (การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 มีนาคม 2566) อายุ 73 ปี เป็นผู้ผลิตฝักมิดขายในหมู่บ้านได้ให้ข้อมูลว่า “ฝักมิดหรือแปมหวายนี้เป็นที่รู้จักกันดีในชุมชนมีชื่อเรียกว่า ฝักมิดกันภัย ใช้ใส่มีดพร้าคล้องเอวสำหรับพกพาติดตัว เพื่อใช้ตัดสิ่งของ เช่น ไม้ไผ่ เชือก ฯลฯ ตลอดจนใช้ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ จากคนและสัตว์ ทำจากหวายแฉกซึ่งเป็นพืชที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ ต้องเดินทางเข้าไปหาหวายต้นแฉกที่ในป่าบริเวณตีนเขา นำมาผ่าครึ่ง ตากแดดจนแห้ง ก่อนที่จะนำมาแช่น้ำให้นิ่ม และลงมือทำ”

นอกจากนี้ นายกลุ่ม ใจเพชร (การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 มีนาคม 2566) อายุ 78 ปี เป็นผู้ผลิตเครื่องจักสานชนิดต่าง ๆ ที่ทำมาจากไม้ไผ่ ได้ให้ข้อมูลว่า “ตนเป็นผู้ผลิตเครื่องจักสานด้วยไม้ไผ่มานานกว่า 40 ปี ส่วนมากเป็นเครื่องใช้ในบ้าน เช่น กระบาย ใช้สำหรับใส่ข้าวสาร พริก หรือสิ่งของตามต้องการ นอกจากนี้ยังนิยมใช้ล้างผัก ปลา และสิ่งของต่าง ๆ เพื่อให้สะอาด น้ำ กระโหะเล็ก ใช้สำหรับใส่ของใช้ต่าง ๆ เช่น หอม กระเทียม พริกแห้ง ช้อน หรือใส่เงิน กระโหะใหญ่ ใช้สำหรับใส่ข้าวสาร ชะลอม ใช้สำหรับใส่ของกินของใช้ ของฝาก และสุ่มปลา/ สุ่มกบ ใช้สำหรับจับปลา/ จับกบ ในนาหรือหนองน้ำที่ตื้น”

ภาพที่ 1 กะบาย กะโห้เล็ก และส้อมปลา/ ส้อมกบ
ถ่ายภาพโดย เมศิณี ภัทรมูธา

เครื่องจักสานของบ้านชมพู ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง นอกจากจะประดิษฐ์ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันแล้ว เครื่องจักสานเหล่านี้ยังเป็นหลักฐานที่แสดงถึงศิลปวัฒนธรรมอันเป็นภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่เกิดจากนำวัตถุดิบจากธรรมชาติเท่าที่หาได้และใกล้ตัวมาทำให้เกิดประโยชน์ ทั้งยังสืบทอดภูมิปัญญาต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นที่แพร่หลาย และใช้กันเป็นสิ่งสามัญในชีวิตประจำวัน

1.3 ศิลปวัฒนธรรมประเภทอาหารการกิน

อาหารการกินเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์นับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันทั้งในฐานะการดำรงชีวิตและการแสดงถึงอัตลักษณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของแต่ละชุมชน เนื่องจากแต่ละชุมชนมีปัจจัยทางสภาพแวดล้อมและภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน บ้านชมพูเหนือ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก อยู่ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ล้อมรอบด้วยภูเขา อาหารพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นอาหารที่เรียบง่ายและใช้วัตถุดิบที่ได้จากป่า อาหารการกินพื้นบ้านที่บ้านชมพูเหนือสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ อาหารคาว และอาหารหวาน อาหารคาวในท้องถิ่นบ้านชมพูเหนือ อาทิ น้ำพริกหนุ่ม (น้ำพริกน้ำปลา) ใช้ทานคู่กับผักต้มที่หาได้ในท้องถิ่น ผัดพริกปากากหมูทานคู่กับผักสดหรือผักต้มก็ได้ แกงผักหวานป่า แกงบอนใส่ปลาลาย่าง แกงขี้เหล็กใส่หนังควาย หมกหน่อไม้สด ไข่ปาม ข้าวแตงไทย โดยอาหารเหล่านี้มีลักษณะพิเศษที่เน้นใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นและปรุงรสชาติตามท้องถิ่นบ้านชมพูเหนือ นอกจากนี้ยังมีอาหารที่อยู่ในท้องถิ่นมายาวนานจนปรับเป็นอัตลักษณ์ของบ้านชมพูเหนือ คือ ก๋วยเตี๋ยวโบราณ บ้านชมพู มีลักษณะเป็นก๋วยเตี๋ยวแห้ง มีน้ำปรุงรสที่เคี่ยวด้วยส่วนผสมน้ำตาลปึกกับน้ำตาลทรายแล้วใส่เกลือเล็กน้อยทานพร้อมเครื่องเคียงคือ เส้นก๋วยเตี๋ยวทอด ตังฉ่าย กุ้งแห้ง ถั่วลิสง พริกป่น กากหมู หมูสับ ถั่วงอก และผักชีฝรั่งหั่น

ภาพที่ 2 ก๋วยเตี๋ยวโบราณบ้านชมพู

ถ่ายภาพโดย โดย ปฐมพงษ์ สุขเล็ก

ในส่วนของอาหารหวานพื้นบ้านที่น่าสนใจคือ ขนมลิ้นหมา ถือว่าเป็นขนมโบราณของชุมชน มีลักษณะเป็นแผ่นแป้งต้มแล้วนำมาคลุกกับมะพร้าว มีขั้นตอนการทำคือนำแป้งข้าวเหนียวลงผสมกับน้ำเปล่า เติมน้ำเล็กน้อยแล้วค่อย ๆ นวดและเติมน้ำกะทิลงไปทีละน้อย นวดให้แป้งเป็นเนื้อเดียวกัน และนวดไปเรื่อย ๆ จนแป้งเริ่มนิ่มละเอียดเป็นเนื้อเดียวกัน และทิ้งไว้ประมาณ 1 ชั่วโมง และทำผ้าขาวบางชุบน้ำเล็กน้อยคลุมแป้งไว้เพื่อไม่ให้แป้งโดนลมจนแห้งเกินไป จากนั้นนำมาปั้นให้เป็นรูปลักษณะแบน ๆ ยาว ๆ ตามลักษณะดั้งเดิมคล้ายลิ้นหรือปรับรูปลักษณะให้เข้ากับค่านิยมปัจจุบันคือปั้นแบบสั้น ๆ เพื่อให้ขึ้นพอดีค่าแล้วนำไปต้มในน้ำ เมื่อขนมลิ้นหมาลอยขึ้นมาแสดงว่าสุกเรียบร้อยแล้วจึงตักขึ้นมาพักไว้ นำขึ้นแป้งที่ต้มสุกมาคลุกกับมะพร้าวขูดที่เตรียมไว้เป็นอันเสร็จเรียบร้อยแล้ว จากการบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชนพบว่า เคยกินขนมลิ้นหมาตอนเป็นเด็กเป็นขนมที่มีวิธีทำไม่ซับซ้อนและมีส่วนผสมไม่มาก สามารถหาวัตถุดิบได้ในท้องถิ่นที่มาของชื่อขนมลิ้นหมาสันนิษฐานว่ามาจากลักษณะขนมที่คล้ายคลึงกับลิ้นของสุนัขที่ยาวและนิ่ม การทำขนมลิ้นหมานอกจากทำเพื่อให้ลูกหลานได้กินแล้วยังนิยมทำในงานพิธีงานบุญต่าง ๆ

ภาพที่ 3 ขนมลิ้นหมา

ภาพถ่ายโดย ปฐมพงษ์ สุขเล็ก

1.4 ศิลปวัฒนธรรมประเพณี-การละเล่นของบ้านชมพู

ประเพณีที่เก่าแก่ของบ้านชมพู ได้แก่ ประเพณีนางด้ง ที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย โดยเกิดขึ้นจากที่ชาวชมพู อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และต้องพึ่งพาธรรมชาติ หากปีใดฝนไม่ตกตามฤดูกาล เกษตรกรก็จะได้รับความเดือดร้อน จึงเกิดประเพณีขอฝนเพื่ออ้อนวอนต่อเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือ โดยจะมีการปรึกษากันว่าปีที่เกิดแล้งนั้นจะต้องประกอบพิธีขอฝนด้วยวิธีใด ซึ่งมีหลากหลายวิธี เช่น การแห่นางด้ง การเล่นนางด้ง การเล่นนางข้อง การเล่นนางควายหรือการเล่นนางสุม เป็นต้น เมื่อตกลงกันได้แล้วว่าจะจัดพิธีใด ชาวบ้านจะกำหนดวัดที่จัดเป็นช่วงสงกรานต์ของขोनปีนั้น ๆ จนปัจจุบันกลายเป็นการละเล่นที่มีขึ้นเป็นประจำทุกปี ไม่จำเป็นต้องเป็นปีที่แห้งแล้ง เพราะถือเป็นการจัดประเพณีเพื่อต้อนรับปีใหม่ไทย (นายแวง สนใจ อายุ 75 ปี, การสื่อสารส่วนบุคคล 8 มีนาคม 2566)

พิธีกรรมการขอฝนจากการละเล่นนางด้ง คือ เมื่อชาวบ้านตกลงกันว่าจะทำพิธีขอฝนด้วยการเล่นนางด้งแล้วจะแบ่งหน้าที่กันดังนี้

กลุ่มที่ 1 จัดหาอุปกรณ์ในการเล่นนางด้ง คือ กระดังฝัดข้าว 1 ใบ พร้อมอุปกรณ์ในการเชิญผีนางด้ง มีหมาก พลุ ดอกไม้ รูป เทียน น้ำ แป้งหอม

กลุ่มที่ 2 จัดเตรียมด้านสถานที่ที่จะทำพิธีขอฝน

กลุ่มที่ 3 ไปแจ้งให้ชาวบ้านทุก ๆ หมู่บ้านทราบโดยทั่วถึงกัน ให้มาร่วมพิธี

ครั้นถึงกำหนดวันประกอบพิธีกรรม เจ้าพิธีหรือคนทรง ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่เคยทำพิธีมาก่อน (แต่ละหมู่บ้านจะมีเจ้าพิธีหรือคนทรงเพียงคนเดียวหรือสองคนเท่านั้น) จะเริ่มพิธีเชิญขวัญและร้องขวัญอัญเชิญเทวดา ดังนี้

เทวดาองค์ใดศักดิ์สิทธิ์ ให้เนรมิตลงมา

ขอเชิญน้องข้า เจ้าคนทรงเอย

เข้าตัวน้องข้า เจ้าคนทรงเอย

หลังจากอัญเชิญเทวดาแล้ว ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีขอฝนจะช่วยกันร้องเพลงนางด้ง เพื่อให้ผีนางด้งมาเข้าสิงที่กระดัง ซึ่งเจ้าพิธีหรือคนทรงเป็นคนจับกระดัง เมื่อนางด้งเข้าสิงในร่างคนทรงแล้ว กระดังจะสั่นและพากระดังร่อนไปเรื่อย ๆ บางทีจะมีการเสี่ยงทาย โดยมีผู้นำภาชนะตักน้ำไปช้อนไว้ไม่ไกลจากบริเวณประกอบพิธี ถ้านางด้งที่เข้าคนทรงหาภาชนะตักน้ำที่ช้อนนั้นพบ เชื่อกันว่าปีนั้นฝนจะตกตามฤดูกาลหรือบริบูรณ์ดี บางครั้งก็เสี่ยงทายว่าถ้าฝนจะตกตามฤดูกาลขอให้นางด้งฝัดข้าว ซึ่งถ้าคนทรงออกมารำฝัดข้าวอย่างสวยงาม

การละเล่นนางด้งที่เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีขอฝนจนกลายมาเป็นการละเล่นประจำปีในช่วงเทศกาลสงกรานต์ นอกจากจะจัดขึ้นเพื่ออ้อนวอนให้ฝนตกตามฤดูกาลแล้ว ยังเป็นการเสี่ยงทายเกี่ยวกับฤดูฝน การชักถามสิ่งที่ยสงสัยหรือขอพรวิญญานบรรพบุรุษของชาวชมพู จัดขึ้นในช่วงวันสงกรานต์ที่ไม่ตรงกับวันพระเป็นเวลา 3 วัน เริ่มการละเล่นในเวลาากลางคืนที่ลานกลางบ้านซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน หรือสถานที่ที่เป็นทางสามแพร่งที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพื้นที่ของวิญญาน โดยห้ามจัดการละเล่นในวัด เพราะนางด้งจะไม่เข้าคนทรง ส่วนอุปกรณ์ในการเล่นนางด้ง จะประกอบด้วย กระดัง 2 ใบ สาก 2 อัน ผ้าขาวไว้คลุมกระดัง

และซาก เครื่องเช่น 1 ชุด ประกอบด้วย ขมิ้นหอม น้ำมันหอมแบ่งหอม น้ำ 1 แก้ว หมาก 1 คำ เงินแล้วแต่ศรัทธา คนทำพิธีเช่น 1 คน (ผู้สูงอายุที่ผู้คนในหมู่บ้านนับถือ) ดอกไม้ธูปเทียน 2 ชุด

วิธีการละเล่น

ผู้เชิญผีนางด้ง 2 คน ต้องสาวบริสุทธิ์ในหมู่บ้าน ใช้กระดังของหญิงม่าย นำผ้าสีขาวคลุมกระดัง พร้อมกับผู้หญิงอีก 10 คน ไปที่ทางสามแพร่ง นำดอกไม้ธูปเทียนไปกล่าวเชิญวิญญาณบรรพบุรุษในหมู่บ้าน เพื่อเชิญมาเล่นผีนางด้ง เพื่อให้ลูกหลานและชาวบ้านในหมู่บ้านที่มารวมตัวกัน ได้รู้จักการละเล่นนี้ อีกทั้งยังเป็นการเชิญมาเพื่อให้ซักถามเกี่ยวกับเรื่องคู่ครอง ความเป็นอยู่และการปฏิบัติตนที่ทำให้มีความสุข ฯลฯ และเมื่อเชิญผีนางด้งมาแล้วจะมานั่งระหว่างซากดำข้าว ผู้เชิญจะจับกระดังตั้งขึ้น ผู้ร้องก็จะร้องเพลงผีนางด้งพร้อม ๆ กัน และปรบมือให้จังหวะ โดยมีบทร้องว่า “นางด้งเอ๋ยเข้าผากระดัง กระดังแม่ม่าย เขาตากเปลือกแดง เขาแทงแมงเม่า ขอเชิญพระเจ้ามาเข้านางด้ง” หรือใช้บทร้องของนางด้ง บ้านชมภู่ว่า “นางด้งเอ๋ย เข้าป่ากระดัง เข้าดงไม้หมาก เข้าซากไม้แดง กระดังร้อนข้าว กระดังฟาดข้าว ลมมาพือ ๆ ลมมาพาย ๆ ขนดินทราย มาละลายน้ำข้าว เชิญแม่ข้าวจ้าว เข้านางด้งเอ๋ย” ซึ่งจะร้องซ้ำไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งกระดังที่ผู้เชิญผีนางด้งมีอาการสั่นและกระดังจะเต้นขึ้นลง จนผ้าคลุมสีขาวหลุดออก ต่อจากนั้นผู้ถามจะถามว่าเป็นผีชื่ออะไร โดยใช้ไม้คานให้ผู้เชิญนางด้งจับและเขียนตามที่ผีนางด้งเข้า การซักถามจะถามลักษณะที่ว่าเป็นผีหรือไม่ ถ้าใช่ให้กระดังเต้นขึ้นสูง ๆ ถ้าไม่ใช่ให้กระดังวางลงบนพื้น

ภาพที่ 4 การละเล่นนางด้ง

ที่มาของภาพ Facebook เนินมะปราง บ้านชมภูเหนือ หมู่ 3 ชุมชนท่องเที่ยว otop นวัตวิถี
ซึ่งเป็นการจัดประเพณีนางด้ง ในวันที่ 14, 15 และ 17 เมษายน 2565

เมื่อนางด้งเข้าคนทรงแล้ว ผู้ที่เข้าร่วมการละเล่นจะมาแย่งซากเพื่อให้ผีนางด้งไล่ตี เพราะนางด้งจะเข้าใจว่าซากเป็นทองคำ หากใครมาแย่งไปก็ต้องต่อสู้เพื่อแย่งซากคืนมา (นายแหวะ สนใจ อายุ 75 ปี, การสื่อสารส่วนบุคคล 8 มีนาคม 2566) ซึ่งการวิ่งไล่กันเพื่อแย่งซากนั้นถือเป็นความสนุกสนานในการละเล่นนี้ แม้จะมีการถูกตี

จนเป็นผล แต่ชาวบ้านที่เข้าร่วมจะไม่ถือโทษโกรธผู้ตีหรือคนทรง เพราะถือว่ามิใช่การกระทำของคนทรง แต่เป็น วิทยุญาณของบรรพบุรุษในหมู่บ้าน หากไม่มีผู้เข้าไปแย่งสาก ก็จะมีการขอให้นางตั้งพ่อน้ำให้ดู และจะมีชาวบ้าน เข้าไปร่วมรำด้วย เมื่อรำเสร็จแล้ว อาจจะมีการสอบถามถึงเนื้อคู่ นางตั้งก็จะบอกว่าคู่ครองของผู้ถาม อยู่ทางทิศใด เมื่อเล่นไปจนถึงเวลาพอสมควร ซึ่งตลอดคืนนั้นจะมีการละเล่นไม่ต่ำกว่าสองชั่วโมง (นางนฤกร เพ็งชานา อายุ 49 ปี, การสื่อสารส่วนบุคคล 8 มีนาคม 2566) นางตั้งจะออกจากคนทรงโดยจะโยนหรือวาง กระดังที่ถืออยู่ให้หงายขึ้น วิทยุญาณนางตั้งเดิมจะออกไป จากนั้นชาวบ้านจะเริ่มทำพิธีเชิญนางตั้งใหม่เข้าทรงอีก เพื่อทำนายหรือตอบคำถามของชาวบ้าน ซึ่งการทรงนี้จะขึ้นอยู่กับคนทรงว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงใด และ ผู้เข้าร่วมการละเล่นมีความสุขหรือไม่ ถ้าเล่นกันไม่สุภาพทั้งวาจาและการกระทำ การละเล่นนั้นก็จะหยุดทันที ส่วนในกรณีที่เล่นกันไปจนไม่มี ข้อซักถามนางตั้งแล้ว ผู้เชิญก็จะเชิญผีนางตั้งกลับ โดยนำกระดังเดินไปยังทางสาม แพร่ และบอกให้กลับได้

การละเล่นนางตั้งนี้ ถือเป็นการละเล่นที่มีบทบาทหน้าที่ต่อชุมชนตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของวิลเลียม บาสคอม (Four Functions of Folklore(Bascom, 1954 อ้างถึงใน เสาวลักษณ์ อนันตศานต์, 2543) ใน 3 หน้าที่ คือ ทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า ถึงแม้ว่าปัจจุบันชาวบ้านตำบลชมพูจะสามารถอ่านออกเขียนได้แล้ว แต่ประเพณีที่มีมาตั้งแต่โบราณนี้ก็ยังคงดำรงอยู่เพื่อใช้ในการสั่งสอนให้คนในชุมชน มีความกตัญญูรู้คุณนึกถึงบรรพบุรุษ หรือนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยปกป้องคุ้มครองให้ชาวบ้านอยู่กันอย่างร่มเย็น สอนให้มีความสุขและให้เกียรติซึ่งกันและกัน โดยจะแสดงให้เห็นในการละเล่นว่าหากจะถามคำถามใด ต้องเป็นการกล่าววาจาที่สุภาพและมีกิริยาที่สุภาพ อีกทั้งยังสอนให้ชาวบ้านมีความสามัคคีกันในการช่วยเหลือกัน เพื่อจัดการละเล่นในแต่ละปี ซึ่งการสอนเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในบทบาทข้อที่สอง คือ การรักษามาตรฐาน ทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม โดยพฤติกรรมของแต่ละคนในขณะที่เล่นการละเล่นอยู่นั้น จะต้องเป็น พฤติกรรมที่ชุมชนยอมรับ ทั้งความกตัญญู การสุภาพ และมีความสามัคคี นอกจากนี้การละเล่นนางตั้งยังมีบทบาท ในการให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล ซึ่งแสดงให้เห็นจากการที่ผู้เข้าร่วม การละเล่นเข้าไปแย่งสากของนางตั้ง เพื่อต้องการจะให้นางตั้งวิ่งนำกระดังมาไล่ตี ถึงแม้ว่าจะถูกวิ่งไล่จนเหนื่อย หรือมีบาดแผลเกิดขึ้น ก็ยังมีการละเล่นอยู่เป็นประจำทุกปี การละเล่นนางตั้งนี้จึงเป็นการละเล่นที่สำคัญต่อชุมชน บ้านชมพูที่ชาวบ้านตั้งใจจะสืบสานให้ส่งต่อไปยังรุ่นลูกรุ่นหลานต่อไป

1.5 ศิลปวัฒนธรรมประเภทเรื่องเล่า ตำนาน และวรรณกรรมพื้นบ้าน

เรื่องเล่า ตำนาน และวรรณกรรมพื้นบ้าน เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นประเภทหนึ่งที่มีการเล่าปากต่อปากสืบ ต่อกันมาในรูปแบบมุขปาฐะ เพื่อแสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ รากเหง้าภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนนั้น ๆ ดังที่ กุหลาบ มลลิกะมาส (2543) อธิบายว่า นิทานพื้นบ้านรูปแบบมุขปาฐะจะสื่อให้เห็นถึงปรากฏการณ์ และความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดผ่านภูมิปัญญา ซึ่งถูกใช้เป็นเครื่องมือกำหนดจารีตของคนในชุมชนและแสดงให้เห็น วิธีคิดของบรรพบุรุษที่แฝงอยู่ในตำนานพื้นบ้าน นอกจากนี้ ยังพบการสืบทอดข้อมูลอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การจด บันทึกลงเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อแสดงให้เห็นว่าข้อมูลทางวัฒนธรรมนั้น ๆ สามารถสื่อสารได้มากกว่า หนึ่งความหมาย ตลอดจนใช้สร้างความเข้าใจร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ (อัษฎาวุธ ตรีทน และอุมารินทร์ ตูลารักษ์, 2564)

หมู่บ้านชมพูเหนือ ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก มีศิลปวัฒนธรรมประเพณีเรื่องเล่าตำนาน และวรรณกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะภูมิศาสตร์ สถานที่ และบุคคล แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก เรื่องเล่าตำนานท้องถิ่นบ้านชมพู ได้แก่ เรื่องเล่าตำนานท้องถิ่นเกี่ยวกับสถานที่ และเรื่องเล่าตำนานเกี่ยวกับบุคคล ลักษณะที่สอง ได้แก่ วรรณกรรมเพลงพื้นบ้านบ้านชมพู

1.5.1 เรื่องเล่าตำนานท้องถิ่นบ้านชมพู ประเด็นแรก คือ เรื่องเล่าตำนานท้องถิ่นเกี่ยวกับสถานที่พบว่า คนในท้องถิ่นสามารถเล่าเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนได้อย่างภาคภูมิใจ เช่น หนึ่ง **เรื่องเล่า ภูมินามบ้านชมพู** ในอดีตเขียนเป็นคำว่า “ภู” ซึ่งหมายถึง ภูเขา เนื่องจากมีเรื่องเล่าเกี่ยวข้องกับตำนานการเกิดน้ำไหลออกมาเหมือนกับ “น้ำพุ” ที่ภูเขาในหมู่บ้าน จึงเรียกน้ำพุ (นายกัฒม์ ใจเพชรการสื่อสารส่วนบุคคล 8 มีนาคม 2566) นอกจากนี้ ด้วยพื้นที่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีภูเขาล้อมรอบ จึงเรียกว่า “บ้านชมพู” ตามลักษณะภูมิศาสตร์ ส่วนเหตุที่มีการเปลี่ยนแปลงจาก “ภู” เป็น “พู” อีกปัจจัยหนึ่ง เนื่องจากเมื่อ 50-60 ปีที่แล้วมีแกนนำคนในชุมชน ได้แก่ กำนันและผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านชมพูดำเนินการเปลี่ยนแปลงกันเอง โดยที่คนในชุมชนไม่ทราบ เมื่อมีเอกสารราชการต่าง ๆ ออกมาก็พบว่า ชื่อหมู่บ้านได้เปลี่ยนเป็น “บ้านชมพู” ไปแล้ว ปัจจุบันคนในชุมชนก็ยังอยากใช้ชื่อหมู่บ้านเป็น “ชมพู” ดังเดิม (นายแหวะ สนใจ, การสื่อสารส่วนบุคคล 8 มีนาคม 2566)

1.5.2. เรื่องเล่าโนนกระเบื้อง พบว่า พื้นที่ป่าบริเวณ (แม่น้ำ) วังปิ่น จะมีพื้นที่กว้างใหญ่หลายสิบไร่ มีลักษณะเด่นที่มีเศษกระเบื้องดินกระจายไปทั่วบริเวณ ไม่ทราบว่ากระเบื้องเหล่านี้มาจากที่ใด อีกทั้งพื้นที่ดังกล่าวยังมีลักษณะเป็นที่สูง จึงเรียกว่า “โนนกระเบื้อง” (นายเวช คำดวงตา, การสื่อสารส่วนบุคคล 8 มีนาคม 2566) นอกจากนี้ พื้นที่ดังกล่าวจะมีลำคลองวังปิ่นไหลผ่าน พอถึงฤดูแล้ง น้ำในคลองแห้งขอดก็กลายเป็นเกลือสินเธาว์ ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2517 – 2518 จึงมีนายสมบัติ ดำรงจันทะวงศ์ หัวหน้าชาวเผ่าแม้วและพรรคพวก ได้เข้ามาต้มเกลือขายในพื้นที่ดังกล่าว แต่ปัจจุบัน โนนกระเบื้องกลายเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ โดยมีเจ้าหน้าที่ดูแลแล้ว (นายแหวะ สนใจ, สัมภาษณ์ 8 มีนาคม 2566)

1.5.3. ตำนานผาตายาย ตามตำนานเล่าว่า มีตากับยายเลี้ยงวัวอยู่ผึ่งหนึ่ง ต่อมาเจ๊ก (คนจีน) มาลักวัวที่ตายายเลี้ยงไว้ ซึ่งตอนนั้นตากับยายกำลังทำแกงหอยขม เมื่อรู้ข่าวเรื่องวัวหายก็โกรธมาก จึงสาธยายขมที่กำลังต้กกั้นทิ้ง หอยที่ถูกสาธไปกระจายไปบริเวณบ้านท่าข้าม กลายเป็นลำน้ำเข็ก ส่วนปลาที่หนีบไม้ไผ่ไว้จะเอาไปตากก็ทิ้งลงน้ำไป กลายเป็นปลาสด ที่มีสัญลักษณ์สีดำคาดที่ตัวปลา ส่วนวัวที่เจ๊กขโมยไป มารู้อยู่หลังว่าอยู่ที่ผาบ้านมุง เพราะมีภูเขารูปร่างเหมือนวัวอยู่ที่นั่น (นางเสาะ หม่อน่วม, การสื่อสารส่วนบุคคล 8 มีนาคม 2566)

1.5.4. ตำนานหนองหอย เป็นเรื่องเล่าตำนานที่กล่าวว่า ในสมัยก่อนทุกวันนี้พระใหญ่ ขึ้น 15 คำ มักจะมีคนเห็นหอยตัวใหญ่สีสว่างจ้าเดินเรียงกันเป็นสาย บริเวณหนองน้ำข้างบ้านของนายแหวะ สนใจ ลักษณะของพื้นที่นี้เป็นหนองน้ำเล็กๆ ที่มีวัชพืชขึ้นทั่วไป แต่มีความแปลกที่ หากใครตั้งใจอยากดูเหล่าหอยนี้อย่างจริงจังจะไม่เห็น เพราะจะปรากฏให้เห็นเฉพาะบางคนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันไม่มีหนองหอยสีทองสว่างนี้อีกต่อไป เพราะที่ดินดังกล่าวมีเจ้าของ เจ้าของบ้านจึงถมดินบริเวณดังกล่าวและสร้างเป็นที่อยู่อาศัย แต่ก็มีข้อสังเกตที่น่าสงสัยว่า คนที่อาศัยอยู่ในบ้านบนพื้นที่เก่าของหนองหอย มักจะมีชีวิตอยู่อย่างไม่เป็นสุข เพราะเชื่อว่าเกิดจากอาถรรพ์การถมที่ดินบริเวณหนองหอย จึงทำให้พ่อ แม่ และลูกเสียชีวิตไปในเวลาไล่เลี่ยกัน จนปัจจุบันเหลือเพียงลูกสาวที่ยังคงมีชีวิตอยู่ 1 คน (นายแหวะ สนใจ, การสื่อสารส่วนบุคคล 8 มีนาคม 2566)

1.5.5. ตำนานน้ำพุ ตำนานนี้เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และแหล่งน้ำสำคัญของท้องถิ่น ปรากฏอยู่ 2 ส่วน ได้แก่ **ตำนานที่ 1** เล่าว่า มีชาวมอญกลุ่มหนึ่ง ประมาณ 5-6 คน เดินทางมาอาศัยนอนพักค้างแรมที่ถ้ำหินชะเงิบใกล้กับนาข้าวของชาวบ้าน ต่อมาหนึ่งในชาวมอญคิดว่า “เราควรจะไปไม่มาค้ายันหินไม่ให้ล้มทับ” แต่ไม่ทันที่จะไปหาไม้ ชาวมอญทั้งหมดก็ถูกหินล้มทับตาย ในเวลาต่อมาก็มีพระกับเณรเดินทางไปฉันทเพลที่บ้านของญาติโยม ระหว่างทางร้อนจึงแวะพักบริเวณถ้ำหินชะเงิบ ทั้งสองเกิดหิวน้ำ แต่ไม่มีน้ำดื่ม เณรจึงอธิษฐานจิตและนำแสหวายพาดลงไปที่พื้นหิน หินจึงเกิดรอยแยก กลายเป็นน้ำพุขึ้นมาให้ได้ฉัน (นายแหวะ สนใจ, สัมภาษณ์ 8 มีนาคม 2566) **ตำนานที่ 2** เริ่มต้นที่พระกับเณรเดินไปฉันทเพลบ้านของชาวบ้าน แต่ระหว่างทางได้แวะพักที่ถ้ำหินเนื่องจากพระเดินทางไกลแล้วเกิดหิวน้ำ เณรเข้าไปตัดไม้ไผ่มาทำเป็นไม้แสร้ง จากนั้นก็พาดแสลงที่กลางหิน ต่อมาไม่นานก็มีน้ำพุขึ้นมา (นางเสาะ หม้อน่วม, การสื่อสารส่วนบุคคล 8 มีนาคม 2566) จากตำนานดังกล่าวทำให้เกิดความเชื่อท้องถิ่นขึ้นมาอีกหลายประการ เช่น ทุกวันพระ ขึ้น 8 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ จะได้ยินเสียงพิณเสียงซอดังออกมาจากถ้ำหินนั้น เพราะเชื่อว่าดวงวิญญาณชาวมอญที่ตายยังอยู่ที่แหล่งนั้น ความเชื่อที่เกี่ยวกับค่านิยมของเพศชายพบว่า หากชายใดเป็นคนโสดที่เข้ามาในหมู่บ้าน และนำน้ำพุมาล้างหน้าตนเอง จะทำให้ชายผู้นั้นมีคู่ครองเป็นคนในหมู่บ้านชมพูแห่งนี้ (นายแหวะ สนใจ, การสื่อสารส่วนบุคคล 8 มีนาคม 2566) ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับค่านิยมของเพศหญิงพบว่า น้ำที่พุออกมากลางรอยแยกของหิน เปรียบเหมือนอวัยวะเพศของผู้หญิง ดังนั้น จึงมีผู้หญิงบางคนไปอาบน้ำที่น้ำพุ เพื่อให้สามีรัก สามีหลง (นางเสาะ หม้อน่วม, การสื่อสารส่วนบุคคล 8 มีนาคม 2566)

ประเด็นที่สอง **เรื่องเล่าตำนานเกี่ยวกับบุคคล** ตามตำนานได้กล่าวถึงบุคคลสำคัญหรือความอัศจรรย์ของบุคคลที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น **ตำนานหลวงพ่อกู** โดยเล่าว่า เมื่อนานมาแล้ว มีชายชราชื่อปู่โสม ไม่รู้ว่เดินทางมาจากถิ่นฐานใด เขาได้มาอาศัยอยู่ที่วัดแห่งนี้ อยู่มาวันหนึ่งมีคนพาปู่โสมไปอาบน้ำพุที่ถ้ำกลบ แต่บุคคลนั้นไม่พาปู่โสมกลับมาด้วย แต่ด้วยความอัศจรรย์ แมตาของปู่โสมจะมองไม่ค่อยเห็น แต่ปู่ก็สามารถเดินทางกลับมาที่วัดได้อย่างปลอดภัย ต่อมาเมื่อปู่โสมเสียชีวิตลงชาวบ้านก็ได้สร้างรูปปั้นปู่โสมไว้ และกลายเป็นพระพุทธรูปหลวงพ่อกูในทุกวันนี้ (นางเสาะ หม้อน่วม, การสื่อสารส่วนบุคคล 8 มีนาคม 2566) เชื่อกันว่าหลวงพ่อกู วัดชมภู เป็นพี่ของหลวงพ่อยม ที่วัดตายม และด้วยอภินิหาริย์ความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อกู จึงมีญาติโยมกราบไหว้ขอพร ตลอดจนมาบนบานขอให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บ ขอให้สมหวังในเรื่องต่าง ๆ และเมื่อสมปรารถนา ก็จะนำของมาถวายเป็นเช่น ของที่นำมาถวายเป็นขนม ผลไม้ และน้ำหวาน งดเว้นเนื้อสัตว์ต่าง ๆ (นายแหวะ สนใจ, การสื่อสารส่วนบุคคล 8 มีนาคม 2566) ดังนั้น เรื่องเล่าตำนานท้องถิ่นบ้านชมพู จึงเป็นเสมือนเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่ช่วยสร้างตัวตนของคนท้องถิ่นบ้านชมพู ให้มีพื้นที่ยืนในสังคมยุคปัจจุบัน ด้วยการถ่ายทอดความหมายผ่านเรื่องเล่าตำนาน เพื่อสื่อความหมายทางวัฒนธรรมสู่ชนรุ่นหลัง ตลอดจนเผยแพร่ให้สังคมภายนอกได้รับรู้อัตลักษณ์ของกลุ่มชน

ส่วนลักษณะที่สอง **วรรณกรรมเพลงพื้นบ้านบ้านชมพู** วรรณกรรมเพลงพื้นบ้าน ณ ที่นี้ คือ เพลงฉ่อย โดยที่หมู่บ้านชมพู มีชมรมผู้สูงอายุที่เข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างความสุข นำทีมโดยหมอประจำอนามัย (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในปัจจุบัน) และชาวบ้าน ร่วมกันจัดตั้งคณะเพลงฉ่อยขึ้น อดีตมีสมาชิกถึง 12 คน แต่ปัจจุบันเสียชีวิตไปแล้ว 5-6 คน ส่วนคนที่เหลือก็อายุมากแล้ว ซึ่งทุกครั้งที่สมาชิก

มารวมกัน ในกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุของหมู่บ้านก็จะร้องฉ่อยร่วมกัน เพื่อความผ่อนคลาย มีเพลงที่
หมอประจักษ์น้อมมาร่วมกันแต่งกับชาวบ้าน ชื่อว่า “เพลงทำนอง 5 มิติ” คือ ความสุข 5 ด้านของบุคคล ทั้งนี้ คณะ
ผู้ร้องเพลงฉ่อยในหมู่บ้านก็เคยไปประกวดแข่งขันมาหลายรายการ เช่น พื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก และโรงพยาบาลอำเภอเนินมะปราง ซึ่งคณะเพลงฉ่อยบ้านชมพูก็สามารถคว้ารางวัลชนะเลิศ
อันดับ 1 ของอำเภอเนินมะปราง และรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ของจังหวัดพิษณุโลกมาครอง แต่เวทีการแข่งขัน
ก็จะได้ค่าตอบแทนประมาณ 600 บาท (นางเสาะ หม่อน่วม, การสื่อสารส่วนบุคคล 8 มีนาคม 2566)

คำร้องเพลงฉ่อยความสุข 5 มิติ

เออ เออ เออ เออ.... เขาเรียกว่าความสุข 5 มิติ

กิจกรรมทำดีที่เราทำได้ ก็เรานั้นทำได้

สุขสบาย สุขสงบ สุขสง่า สุขสว่าง สุขสงบ

นี่คือรูปแบบความสุขผู้สูงอายุไทย

ถ้าหากว่าเราทำได้ อย่างต่อเนื่อง เราจะมีแต่เรื่องสบาย

(นางเสาะ หม่อน่วม, ผู้ขับร้อง, 8 มีนาคม 2566)

จะเห็นได้ว่า เรื่องเล่าตำนานท้องถิ่นบ้านชมพู และวรรณกรรมเพลงพื้นบ้านบ้านชมพู เป็นภูมิปัญญา
ท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม ที่สะท้อนให้เห็นประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเชื่อ ความศรัทธาของคนในชุมชน และถูกใช้
เป็นเครื่องมือที่แสดงอัตลักษณ์ของคนในชุมชน โดยเชื่อมโยงกับการเกิดสถานที่ต่าง ๆ และบุคคลสำคัญของชุมชน
ตลอดจนมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ ผ่านการขับร้องที่เอกลักษณ์ของกลุ่มชน ดังนั้นเมื่อบริบททางสังคม
เปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์ การใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นด้านเรื่องเล่าตำนานเพลงพื้นบ้านออกมานำเสนอ
จึงช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่ง

2. ข้อมูลผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมของบ้านชมพู ทั้ง 5 ประเภท สามารถพัฒนาต่อยอด
เป็นผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ ดังนี้

2.1 ผ้าทอบ้านชมพูสู่การพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

ผ้าทอดำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง ปัจจุบันมีกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง หมู่ที่ 6 ตำบลชมพู
จากการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลพบว่า อัตลักษณ์ผ้าทอบ้านชมพู มี 2 ลักษณะคือ ผ้าทอดั้งเดิม และผ้าทอประยุกต์

2.1.1 ผ้าทอดั้งเดิม ได้แก่ “ผ้าซิ่นโบราณ” ศิลปะผ้าทอพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาโบราณที่มีการทอ
มานานร้อยปี ผ้าทอประจำท้องถิ่นบ้านชมพู มีลักษณะผ้าทอพื้นเมืองไม่มีลวดลาย เกิดจากการทอผ้าไว้ใช้
ในครอบครัว ทำเครื่องนอน ผ้านวม หมอน ผ้าห่ม และเครื่องนุ่งห่ม ทำให้คนที่รักผ่านกระบวนการขึ้นด้วยมือ
ที่ใช้เวลาแรงกายและแรงใจเก็บไว้ใช้จากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน

ภาพที่ 5 ผ้าซิ่นโบราณ

ภาพถ่ายโดย สุชาดา เจียพงษ์

2.1.2 ผ้าทอมัดหมี่ประดิษฐ์ อัตลักษณ์เฉพาะของบ้านชมพูมี 2 ลาย ได้แก่ “ผ้าลายหญ้าปล้อง” และ “ผ้าทอลายศิลาจารีรพีภีร์”

“ผ้าลายหญ้าปล้อง” ลายอัตลักษณ์ที่ออกแบบตามอัตลักษณ์ในชุมชนหนองหญ้าปล้องจากประวัติชื่อบ้าน เชื่อว่าผู้สวมใส่ผ้าลายหญ้าปล้องจะพบความสุขสงบ ความเจริญรุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ เป็นที่นิยมนักใคร่ สะท้อนถึงความรักความสามัคคีของคนในชุมชนและความอุดมสมบูรณ์เช่นเดียวกับลักษณะของหญ้าปล้อง พืชชุ่มน้ำที่เจริญเติบโตในที่อุดมสมบูรณ์ อยู่รวมกันเป็นกอ ขยายพันธุ์ด้วยการแตกหน่อ

ภาพที่ 6 ผ้าทอลายหญ้าปล้อง

ภาพถ่ายโดย สุชาดา เจียพงษ์

“ลายศิลาวาริรพีภัทร” ผ้าทอที่ประยุกต์จากผ้าซิ่นพัฒนาลดลายจากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ โดย ครูจรรยาพร เสาร์คำ โรงเรียนบ้านชมพู่ และผู้ออกแบบนายรพีภัทร ทรงภู ซึ่งได้ออกแบบลายผ้าทอจาก ดอกไม้ หินหรือดอกศิลาวาริ หรือดอกไม้้น ที่ขณะนี้กำลังขึ้นโผล่ผิวน้ำ ที่บริเวณแก่งคั่นน้า และแก่งป่ากะขาว คลองชมภู หมู่ 3 บ้านชมพู่ อำเภอนิคมบะปรัง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นตัวชี้วัดได้ว่าบริเวณลุ่มน้ำชมภูมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ เนื่องจากดอกไม้หิน หรือ ดอกศิลาวาริเหล่านี้ จะขึ้นตามแหล่งน้ำสะอาด ถือว่าเป็นดอกไม้ที่หายากมาก ลักษณะ ดอกไม้ศิลาวารินี้เป็นดอกตูมขนาดเล็ก ส้มอมเหลืองแดง สวยงาม หากอยู่ใต้น้ำมีสีส้มสวยงาม มีทั้งสีเขียว เหลืองแดง สลับกันไป และถ้าน้ำลด ดอกศิลาวาริ จะยืนเป็นกิ่งดอก ออกเหนือก้อนหิน (แนะนำแหล่งท่องเที่ยวเนินมะปรัง : ดอกศิลาวาริ, 15 มิถุนายน 2566)

ภาพที่ 7 ผ้าทอลายศิลาวาริรพีภัทร

ที่มาของภาพ <https://fb.watch/jglpJflfh/?mibextid=NnVzG8>, 28 มีนาคม 2566

ภาพที่ 8 ดอกศิลาวาริ

ที่มาของภาพ https://www.noenmaprang.org/2016/11/blog-post_92.html

2.2 เครื่องจักสาน สู่การพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

ปัจจุบันเครื่องจักสานของบ้านชมพู หมู่ 3 ตำบลชมพู อำเภอนิคมบราวง มีการผลิต เพื่อจัดจำหน่ายเป็นผลิตภัณฑ์ให้แก่คนในชุมชน และบางครั้งมีพ่อค้าแม่ค้าเดินทางมาสั่งซื้อเพื่อนำไปจัดจำหน่ายที่อื่น ผู้ผลิตที่ยึดอาชีพจักสานส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุซึ่งมีจำนวนน้อยลงไปเรื่อย ๆ เนื่องจากลูกหลานหรือคนรุ่นใหม่เห็นว่า การจักสานนั้นต้องใช้ฝีมือเฉพาะ ใช้เวลานาน และขายได้ราคาถูก ทำให้มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ดังนั้นการทำเครื่องจักสานจึงปรากฏเป็นงานหัตถกรรมเฉพาะบุคคลที่ยึดเป็นอาชีพหลักในหมู่บ้านเพียงไม่กี่คนเท่านั้น ไม่ปรากฏการรวมกลุ่มเพื่อผลิตเครื่องจักสานจำหน่าย จากการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลพบว่า เครื่องจักสานที่มีอัตลักษณ์และได้รับความนิยมจากคนในชุมชนคือ ฝักมิดกันภัย (แปมหวาย) เนื่องจากใช้สำหรับใส่มีดพร้าคล้องเอวพกพาติดตัวไปทำงานในสวน ในนา หรือในป่า และเป็นวัสดุธรรมชาติที่มีความคงทนและแข็งแรงมากกว่าฝักมิดที่ทำจากพลาสติกสาน

ภาพที่ 9 ฝักมิดกันภัย (แปมหวาย)

ภาพถ่ายโดย เมธิณี ภัทรมูธา

นอกจากฝักมิดกันภัย (แปมหวาย) นี้ จะได้รับความนิยมจากคนในชุมชนและเป็นสินค้าที่ต้องการของตลาด โดยมีพ่อค้าแม่ค้าเข้ามาติดต่อสั่งทำเพื่อรับไปจำหน่าย สร้างรายได้ให้แก่ผู้ผลิตพอสมควรแล้ว ต่อมาเมื่อบ้านชมพูได้รับการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นระยะ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน สำหรับด้านงานหัตถกรรมเครื่องจักสานนั้น ผู้ผลิตได้นำเครื่องจักสานชนิดต่าง ๆ มาจัดวางจำหน่ายในตลาดชุมชนให้นักท่องเที่ยวที่สนใจ และเกิดการพัฒนาฝักมิดกันภัยจากที่เป็นเครื่องมือสกริมของคนในชุมชนมาสู่ของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว โดยการจักสานฝักมิดกันภัย ให้มีขนาดเล็กจิ๋วเพื่อทำเป็นพวงกุญแจ ประกอบกับการเชื่อมโยงความเชื่อของคนในท้องถิ่นเกี่ยวกับฝักมิดกันภัยว่า หากผู้ใดได้พกพาฝักมิดกันภัยแล้วจะช่วยให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ ดังนั้นพวงกุญแจฝักมิดกันภัย จึงนับว่าเป็นการประยุกต์เครื่องจักสานจากผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทาง

เศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง ตลอดจนสร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่ผู้ผลิตเครื่องจักสานจำหน่ายได้อีกทางหนึ่งเป็นอย่างดี

ภาพที่ 10 ฝักมิดกันภัย (แพมหาย) ขนาดจิ๋ว สำหรับเป็นพวงกุญแจ

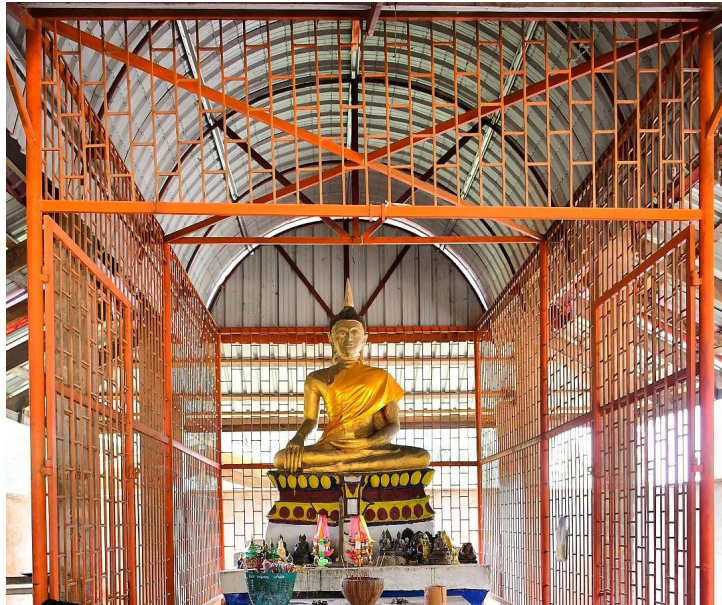
ภาพถ่ายโดย เมศิณี ภัทรมูธา

2.3 ศิลปวัฒนธรรมประเภทประเพณี-การเล่นของบ้านชมพู สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ประเพณี-การเล่นของบ้านชมพูคือการละเล่นนางด้งนั้นพบได้จากหลายแหล่งวัฒนธรรม ทั้งของชาวไทยพวนในจังหวัดนครนายกบ้านเลี้ยวในจังหวัดอุดรดิตถ์หรือแม้แต่ในเขตอำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลกเคยมีประเพณีนางด้งและในปัจจุบันได้สูญหายไปจากหมู่บ้านแล้วส่วนการละเล่นนางด้งจากวัฒนธรรมในจังหวัดอื่น ๆ ที่ยังมีอยู่ก็จะมี ความแตกต่างกันการละเล่นนั้นนอกเหนือจากการตั้งใจจะอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมของชาวบ้านชมพูแล้วยังเป็นการสร้างความสามัคคีและสอนให้สมาชิกมีความอ่อนน้อมถ่อมตน และสุภาพต่อผู้อื่นด้วยซึ่งผู้ที่ต้องการศึกษาประเพณีดั้งเดิมหรือสนใจเกี่ยวกับประเพณีสามารถเดินทางมาร่วมการละเล่นได้ในช่วงวันสงกรานต์ทุก ๆ ปีและจะทำให้ทราบถึงความแตกต่างของการละเล่นที่มีอยู่ในแต่ละวัฒนธรรม

2.4 เรื่องเล่าตำนานท้องถิ่นบ้านชมพู สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ปัจจุบันบ้านชมพู มีปราชญ์ชุมชนที่เข้มแข็งสามารถถ่ายทอดเรื่องเล่าภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนสู่การเชื่อมโยงให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อาทิ หลวงพ่อภู พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ อายุกว่า 100 ปี ซึ่งประดิษฐานอยู่ภายในโบสถ์โบราณ ณ วัดชมพู หมู่ 3 ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก การสร้างเรื่องเล่าตำนานหลวงพ่อภู จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาสักการะหลวงพ่อภู เพื่อขอพรให้สำเร็จในด้านต่าง ๆ ตลอดจนเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 11 หลวงพ่อภู

ที่มาของภาพ <https://www.facebook.com/photo/?fbid=6496217637078818&set=pcb.6496230210410894>

สถานที่ต่อมา คือ ผาต่ายย หรือผาสองเต่า เป็นก้อนหินสองก้อนที่อยู่บนเขา มีลักษณะเหมือนยายที่หันหลังให้กับตา เนื่องจากโอรสที่มีชาวจีนมาขโมยไว้ไป ผาต่ายยถือว่าเป็นจุดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้านชมพู เพราะสื่อให้เห็นถึงตำนานที่ยังคงมีชีวิตมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ ผาต่ายยก็ยังคงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ขึ้นไปพิชิตยอดเขาอยู่ไม่ขาดสาย เนื่องจากเมื่อขึ้นไปถึงยอดเขา จะมองเห็นทิวทัศน์อันสวยงามของอำเภอเนินมะปรางไปทั่วอาณาบริเวณ

ภาพที่ 12 ผาต่ายย

ที่มาของภาพ <https://www.facebook.com/photo/?fbid=595570452368936&set=pcb.595571115702203>

หากนักท่องเที่ยวสนใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้านชมพู สามารถติดตามข่าวสารหรือการประชาสัมพันธ์ได้ที่ เพจเฟซบุ๊ก เช่น เนินมะปราง บ้านชมพูเหนือ หมู่ 3 ชุมชนท่องเที่ยว Otop นวัตวิถี และเพจท่องเที่ยวโดยชุมชน “บ้านชมพู” ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น หรือติดต่อได้ที่ มาตามเปิด เปิด ชมพู โทรศัพท์ 084-195-6253

2.5 อาหารสู่การพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

ปัจจุบันการทำขนมลั่นหมามักทำในโอกาสสำคัญ อาทิ ทำในโอกาสจัดงานสำคัญของคนในชุมชน เพื่อทำบุญถวายพระสงฆ์ ทำเนื่องในงานพิธีมงคลสมรส งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานบุญต่าง ๆ และทำเพื่อต้อนรับแขกที่มาจากเยือนชุมชนชมพู เพราะคนในตำบลชมพูมีความคิดว่าขนมลั่นหมาเป็นขนมมงคล อีกทั้งชื่อขนมที่สร้างความน่าสนใจแก่ผู้คนที่มาเยือนเป็นการสร้างเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมชุมชน ขนมลั่นหมาจึงเป็นขนมที่แสดงถึงอัตลักษณ์และภูมิปัญญาชาวบ้านชมพูที่มีรูปแบบแตกต่างจากที่อื่นซึ่งได้สืบทอดมาถึงปัจจุบัน ปรากฏการทำขนมลั่นหมา ทั้งในรูปแบบดั้งเดิมคือรูปลักษณ์ชั้นยาว ๆ ลักษณะคล้ายลั่นสนัข และทำในรูปแบบใหม่ที่ปรับให้เข้ากับยุคสมัยที่ทานง่ายขึ้นคือลักษณะสั้นลงเพื่อเป็นชิ้นพอดีคำ ขนมลั่นหมาสูตรวิธีการทำเช่นนี้จึงหาทานได้เฉพาะในตำบลชมพูเท่านั้น ผู้ที่ทำขนมลั่นหมามักเป็นผู้สูงอายุเพราะยังคงจดจำวิธีทำและคุ้นชินกับขนมลั่นหมา แต่ในปัจจุบันได้มีการสอนวิธีการทำขนมลั่นหมาให้คนรุ่นต่อมาในลักษณะฝึกฝนเรียนรู้จากผู้สูงอายุปราชญ์ท้องถิ่นในตำบลชมพู

อภิปรายผล

ผลการศึกษาพบอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมบ้านชมพูเหนือ 5 ด้าน ได้แก่ ผ้าทอ เครื่องจักสาน อาหารพื้นบ้าน ประเพณี-การละเล่น และเรื่องเล่า ตำนาน วรรณกรรมพื้นบ้าน ส่วนผลการสังเคราะห์อัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมกับการประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพบอัตลักษณ์ 5 ด้านที่สามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยว

อัตลักษณ์ที่ 1 ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ แบ่งเป็น 2 ประเภท 1) ผ้าทอโบราณ คือ ผ้าซิ่น และ 2) ผ้าทอประยุกต์ คือ ลายหญาปล้อง ลายศิวาวาริพัทธ

อัตลักษณ์ที่ 2 ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน แบ่งได้เป็น 3 ประเภท 1) เครื่องมือกลกรรม ได้แก่ ฝักมิด (แปมหวาย), สุ่มไก่ 2) เครื่องมือจับปลา ได้แก่ สุ่มปลา/ สุ่มกบ, ไช, ลอบ 3) เครื่องใช้ภายในบ้าน ได้แก่ กะบาย, กะโหะเล็ก/ กะโหะใหญ่, กระจาด/ ตะแกรง, กระจัง, กระจง, ชะลอม

อัตลักษณ์ที่ 3 ผลิตภัณฑ์อาหาร แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) อาหารคาว คือ ก๋วยเตี๋ยวโบราณ 2) อาหารหวาน คือ ขนมลั่นหมา

อัตลักษณ์ที่ 4 แหล่งท่องเที่ยวทางประเพณี - การละเล่น ได้แก่ พิธีกรรมการขอฝนจากการละเล่นนางด้ง

อัตลักษณ์ที่ 5 เรื่องเล่าตำนาน 5 เรื่อง วรรณกรรมเพลงพื้นบ้าน ได้แก่ เพลงฉ่อย

อัตลักษณ์ทั้ง 5 ด้านนี้ถือเป็นข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญของชุมชนที่สามารถส่งเสริมพัฒนาสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืนจากอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ 5 ด้านของบ้านชมพู ถือเป็นข้อมูลอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์

เฉพาะของชุมชน ที่สามารถต่อยอดเพื่อเป็นแนวทางการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว โดยต่อยอดจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตลาดพื้นถิ่น หรือจัดทำศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน ศูนย์จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ในงานวิจัยของ นุพงษ์ กองกิมพ์ (2563) ได้ศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนบ้านขาว อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา เพื่อจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์พบว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขาว อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา มี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านศาสนา ความเชื่อความศรัทธา ได้แก่ วัดบ้านขาวและคลองนางเรียนหรือทวดทางเรียน 2) ด้านอาหารพื้นบ้าน ได้แก่ แกงสมุนไพรและปลาตุ๋น และ 3) ด้านหัตถกรรมท้องถิ่น ได้แก่ ลูกปัดมโนราห์ ทั้ง 3 ด้านนี้สามารถนำมาจัดทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้โดยใช้ชื่อเส้นทางท่องเที่ยว “มนต์เสน่ห์แห่งบ้านขาว ล่องเรือชมธรรมชาติกับอากาศบริสุทธิ์ เรียนรู้งานหัตถกรรมลูกปัดมโนราห์ สัมผัสภูมิปัญญาล้ำค่าของชุมชน” จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าข้อมูลอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมบ้านชมพูเหนือ 5 ด้าน ได้แก่ ผ้าทอ เครื่องจักสาน อาหารพื้นบ้าน ประเพณี-การละเล่น และเรื่องเล่า ตำนาน วรรณกรรมพื้นบ้าน สามารถนำไปประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์และพัฒนาต่อยอดเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ชิตาวีร์ สุขคร (2562, น. 2-3) กล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการเดินทางไปสู่พื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ไปสัมผัสความแปลกใหม่ สร้างความรู้ความเข้าใจ และที่สำคัญคือการเห็นคุณค่าของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะข้อมูลด้านสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม แบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ 3 ประเภท คือ วัฒนธรรมประเพณี วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ อาหาร ภาษา ศิลปวัฒนธรรมจากวิถีการใช้ชีวิต ภูมิปัญญา ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ พบอัตลักษณ์ที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ครบทั้ง 3 ประเภทข้างต้น นอกจากนี้ ทรงคุณ จันทจร พิสิษฐ์ บุญไชย และไพรัช ถิตย์ผาด (2552) ได้ศึกษาเรื่อง คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาคตะวันออกเฉิยเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ กล่าวถึงแนวทางการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้โดดเด่นเหมาะกับยุคสมัย ใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย ลดต้นทุนการผลิตเลือกใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นโดยไม่ทำให้คุณค่าและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ลดลง มีการส่งเสริมอาชีพให้กับคนในท้องถิ่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาไม่ให้สูญหาย มีการจัดตั้งศูนย์สาธิตกระบวนการผลิต การจัดนิทรรศการและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ภายในท้องถิ่นเพื่อเป็นแรงจูงใจและอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากผลการศึกษานี้สามารถชี้ให้เห็นได้ว่าศิลปวัฒนธรรมที่พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งเกิดจากการสั่งสมคุณค่าความเป็นท้องถิ่น เรื่องเล่า ตำนาน ประวัติ วิถีชีวิตชุมชน ได้รับการสืบทอดประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตเป็นการเพิ่มมูลค่าทางของผลิตภัณฑ์ รวมถึงการเพิ่มคุณค่าของชุมชน อย่างไรก็ตามจากการประชุมกลุ่มชุมชนและผู้นำชุมชน

คณะผู้วิจัยพบว่าคนในชุมชนมีความรัก ภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น บ้านชมพูเหนือ อำเภอนินมะปราง ตระหนักในคุณค่าอัตลักษณ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของตน โดยให้ความร่วมมืออย่างจริงจังกับคณะผู้วิจัย และแสดงออกถึงความประสงค์ต้องการอนุรักษ์ รักษาและพัฒนาอัตลักษณ์นี้ให้เป็นเอกลักษณ์

ที่สำคัญเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เห็นได้จากการนำเสนอผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นด้วยการรวบรวมกันเองในชุมชน จัดแสดงไว้ที่วัดอันเป็นศูนย์รวมใจของชุมชน คณะผู้วิจัยเห็นว่าควรสนับสนุนพัฒนาต่อยอดอัตลักษณ์ชุมชนบ้านชมพูเหนือ อำเภอเนินมะปรางให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยนำเสนอผลิตภัณฑ์ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พัฒนาเป็นจุดขายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ สร้างรายได้ให้กับชุมชน อีกทั้งเป็นการอนุรักษ์ รักษาสร้างความตระหนักในคุณค่าอัตลักษณ์ของชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาประวัติความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรมทางประวัติในเชิงลึกเพื่อจัดทำข้อมูลหรือสารานุกรมชุมชนตำบลบ้านชมพูเหนือ
2. ควรศึกษาวิจัยต่อยอดจากข้อมูลนำไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การออกแบบบรรจุภัณฑ์ และส่งเสริมการวิจัยทางการตลาด หรือเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าให้กับชุมชน
3. ควรต่อยอดพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ตลาดพื้นถิ่น เพื่อสร้างรายได้ ให้กับชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2543). *การศึกษานิทานพื้นบ้านรูปแบบมูขุปาฐะ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ชลรัตน์ ดิวัน. (2563). *การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนารายได้ในชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านชมพูเหนือ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการตลาด มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์).
- จิตาวิรี สุขคร. (2562). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทย. *Journal of Sustainable Tourism Development*, 1(2), 1-7.
- ทรงคุณ จันทกร พิสิษฐ์ บุญไชย และไพรัช ฤทธิผาดี. (2552). *คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ (รายงานวิจัย)*. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ท่องเที่ยวเนินมะปราง. (2566, 15 มิถุนายน). *ดอกคิลาวารี*. สืบค้นจาก https://www.noenmaprang.org/2016/11/blog-post_92.html
- ณัฏยานี บุญทองคำ และจุมพิต อ่อนทรวง. (2566). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 6(3), 257-275.
- นุพงษ์ กองกิมพ์. (2563). *ศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนบ้านขาว อำเภอร่อนค้อ จังหวัดสงขลา เพื่อจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการตลาด มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์).

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (2556). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

มาโนช กงกะนันทน์. (2566, 24 มิถุนายน). *เครื่องจักสาน* : สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 13

มูลนิธิสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร. สืบค้นจาก [https://www.saranukromthai.or.th/
sub/book/book.php?book=13&chap=3&page=t13-3-infodetail03.html](https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=13&chap=3&page=t13-3-infodetail03.html)

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเนินมะปราง. (2565, 20 มิถุนายน). *ประวัติความเป็นมา*. สืบค้นจาก
<https://district.cdd.go.th/noenmaprang>

สุชาดา เจียพงษ์. (2565). ลายผ้าทอจังหวัดพิษณุโลก : การวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อ.

วารสารศิลปศาสตร์และไทยศึกษา, 44(3), 1-14.

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์. (2543). *ทฤษฎีคิดค้นและวิธีการศึกษา*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อัษฎาวุฒิ ศรีทน และอุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2564). ทนทางวัฒนธรรมในมิติการท่องเที่ยวชุมชนที่อธิบายผ่าน
เรื่องเล่า ตำนาน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในวิถีชุมชน. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียว
เฉลิมพระเกียรติ*, 16(2), 141-158.